

Stichting Torenmuziek Moordrecht

NUMMER 2, JULI 2011

WEETJES ROND HET NIEUWE CARILLON

- STM (Stichting Torenmuziek Moordrecht) had gehoopt het carillon in gebruik te nemen 500 jaar na wat we nu de voorloper van het huidige carillon noemen. Dit is niet gelukt, het zal 501 jaar later worden.
- Nederland heeft ruim 180 beiaarden. 35 daarvan staan in Zuid Holland. Moordrecht staat niet op die lijst. Maar dat gaat snel veranderen.
- Nederland is ook 3 reizende beiaarden rijk. Eén daarvan is van Boudewijn Zwart, adviseur van STM.

INHOUD

Het vernieuwde carillon in zicht	1
Ontwikkeling van een carillon	1
De stem van de toren—Boudewijn	2
Financiën	3
De klok en de klepel—Ron Gast	4
De klokken van Moordrecht—Panc Vink	4

Het nieuwe carillon in zicht

Het zou u ontgaan kunnen zijn: het carillon van Moordrecht zwijgt. Begin juli zijn de klokken van het carillon verwijderd om plaats te maken voor de werkzaamheden voor het vernieuwde carillon.

Begin september moeten deze werkzaamheden gereed zijn. Dan worden de 18 oude klokjes vergezeld van 20 nieuwe en is het stokkenklavier geïnstalleerd.

De in-gebruik-name van het vernieuwde carillon vindt plaats in de periode van zaterdag 3 t/m zaterdag 10 September. Zet u dit in uw agenda?

FEESTELIJKE IN-GEBRUIK-NAME VERNIEUWDE CARILLON

Zaterdag 3 September

10:00 In-gebruik-name door Wethouder J. Verbeek (cultuur) gemeente Zuidplas

10:15 Concert door Boudewijn Zwart, stadsbeiaardier Gouda en de British Saxophone Orchestra (16 saxophones).

Vervolgens is er in die week iedere avond een concert van 19:00—19:30

Maandag 5/9

Boudewijn Zwart (Gouda),

Dinsdag 6/9

Bart Vervaat (Alkmaar),

Woensdag 7/9

Wout van der Linden (Brakel),

Donderdag 8/9

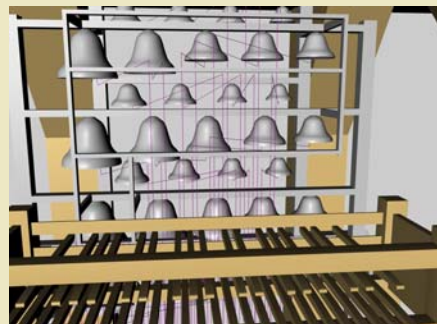
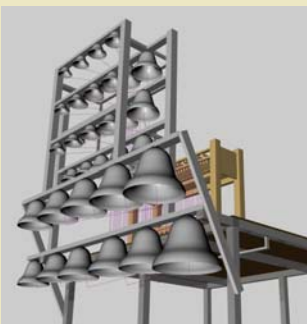
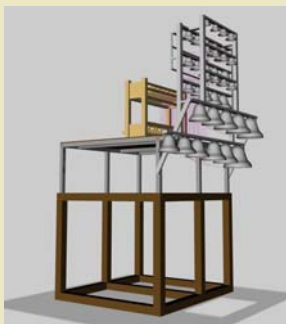
Lydia Zwart (Nijkerkerveen), en

Vrijdag 9/9

Nog te bepalen

Op zaterdag 10 September vinden er diverse Open-toren concertjes plaats door Maarten Siebel en studenten van het Carillon Instituut Nederland. Daarnaast is er om 14:00 het hoogtepunt: een concert door de Harmonie samen met het vernieuwde beiaard.

Ontwikkeling van een carillon

Drie computer-gegenereerde afbeeldingen van de opbouw van een carillon. LINKS: het metalen frame bevestigd op de houten basis (donkerbruin). MIDDEN: Schuin-aanzicht aan de

De stem van de toren

Boudewijn Zwart—stadsbeiaardier van Gouda

De 'sky-line' (om het maar eens in goed Nederlands te zeggen), de sky-line van Moordrecht wordt voor een belangrijk gedeelte bepaald door de markante watertoren en het sierlijke torentje van de Dorpskerk. Dit torentje bepaalt niet alleen het gezicht van Moordrecht, maar strooit al jarenlang de frisse klanken van klokken over de daken van het centrum. Het is daarmee ook een geluidsbepalende factor van het dorp. Dat past helemaal in de oer-Hollandse traditie van carillons die de torens laten zingen. Wie in Zwitserland door de bergen loopt, zal onmiddellijk het karakteristieke geluid horen van koebellen van het grazende vee. In Nederland klinken geen koebellen, maar zuiver gestemde bronzen klokken waarop muziek wordt gemaakt. Het carillon past helemaal in het plaatje van molens, klompen en tulpen. In de provincie Zuid-Holland is de grootste concentratie van carillons ter wereld. In vrijwel elke gemeente laten de klokken de tijd zingen. Dat gebeurt automatisch via het automatisch klokkenspel. Maar in de meeste gevallen kunnen de klokken ook handmatig worden bespeeld. In Moordrecht heeft men destijds 18 klokken aangeschaft. Helaas was er bij de bouw geen geld beschikbaar om een stokkenklavier aan te sluiten. Het voordeel van een stokkenklavier is, dat men nuances in het spel kan aanbrengen en de klokken veel zachter kan laten klinken. Ik vind het een prachtig idee om het carillon van Moordrecht nu ook een 'ziel' te geven, in plaats van alleen maar het ongenueanceerde geluid van hardslaan magneethamers die tegen de klokken slaan. Met een stokkenklavier en klepels aan de binnenkant van de klok, kan de beiaard voortaan echt gaan zingen en hoeft het allemaal niet meer fortissimo.

De aanschaf van het stokkenklavier is tegelijk ook aanleiding om het instrument met kleine klokken uit te breiden. Dat geeft een verfijnde klankkleur. Voortaan krijgen de zware klokken (die ook het sterkst klinken) minder te doen, waardoor de klank van het instrument weer transparanter wordt. De klokken van Moordrecht zullen gegoten worden in het Duitse Passau. Daar is een klokkengieterij gevestigd die de klokken nog op echt ambachte-

Ambachtelijke klokkengieterij Passau

lijke wijze vervaardigt. Voor elke klok worden twee aparte vormen gemaakt. Een mal voor de binnenkantvorm van de klok en een

Een binnen- en een buitenmal.

mal voor de buitenkantvorm van de klok. Het principe werkt hetzelfde als met

Productie van klokken in Passau

gipsafdrukken, maar is wel gecompliceerder omdat de mallen van de klok na het gietproces niet meer te gebruiken zijn voor andere klokken. Stel je hebt een borrelglasje en een limonadeglas. Zet het borrelglasje op de kop op tafel en plaats het limonadeglas daaroverheen. Iedereen begrijpt dat dan een loze ruimte ontstaat tussen het borrelglas en limonadeglas. Als die ruimte nu precies de vorm van een klok zou hebben en je giet daar vloeibaar materiaal in dat hard wordt, dan hoef je de binnenvorm (het borrelglasje) en buitenvorm (het limonadeglas) alleen nog maar

Na verwijderen van de mallen

na het afkoelen weg te halen en houd je de uiteindelijke klokkenvorm over.

Nu gaat dat in een klokkengieterij uiteraard niet met borrel- en limonadeglasjes. Het klokkenbrons heeft vloeibaar een temperatuur van meer dan 1100 graden. Vandaar dat de binnenkantvorm wordt opgebouwd van cement en steen. Om de buitenvorm te maken,

De stem van de toren—vervolgd

vorm krijgt van de straks te gieten klok. Men noemt dit ook wel 'de valse klok', omdat hij er echt uitziet, maar helemaal niet klinkt.

Voorzichtig strijkt men over de valse klok die van kaarsvet is, een papje van leem en klei. De letters en versieringen die op de valse klok zijn aangebracht, worden nu dus in spiegelbeeld afgedrukt in de kleilaag. Vervolgens moet de kleilaag drogen en daarna wordt het kaarsvet weggesmolten.

Het drogen van de kleilaag

Nu is de exacte vorm van de uiteindelijk te gieten klok klaar. Daarin giet men het klokkenbrons. De vorm is altijd met opzet iets te dik gemaakt omdat dit de mogelijkheid geeft de klok na afkoeling en na

het weghalen van de mallen nog nauwkeurig te stemmen. Door de klok ondersteboven te keren en op een draaitafel te plaatsen kan men aan de binnenkant van de klok zorgvuldig materiaal wegslijpen, totdat de klok op toon is. Is dit stemmen eenmaal klaar, dan blijft de klok eeuwen lang op toon en hoeft nooit meer gestemd te worden. Het enige wat onderhoudsgevoelig is, is de klepel die rond moet zijn.

Na verloop van tijd wil de klepel nog wel eens afslijten, waardoor het aanslagvlak in plaats van rond, plat wordt. Dat geeft dan een ket-sende toon. In Moordrecht worden klepels gebruikt die eenvoudig te draaien zijn. Als er dus een slijtage is aan de klepel, kan men de klepel een centimeter draaien en klinkt de klok weer helder en rond. Kortom: de stem van de toren in Moordrecht wordt met dit project eindelijk volwassen en zal een sonoor en fris sopraangeluid voortbrengen, zodat iedereen zal zeggen: "Die toren van Moordrecht, die klinkt als een klok!"

Financiën

Het project voor het renoveren en uitbreiden van het carillon in de toren van de Dorpskerk te Moordrecht kent een budget van iets onder € 80.000. Voor dit bedrag wordt het aantal klokjes van het carillon van 18 naar 38 uitgebreid, wordt een stokkenklavier geïnstalleerd en wordt de huidige oude carillonautomaat vervangen door een moderne computer die zijn werk doet voor het automatisch bespelen van het carillon.

Dit bedrag is, op ruim € 14.000 na, bijeen. Het Pr. Bernhardfonds steunde met €22.000, de voormalige Gemeente Moordrecht met € 16.300, de Rabobank Gouwestreek met €12.000. Ondertussen zijn 15 van de 20 klokjes gesponsord voor iets over € 11.000 door bedrijfsleven en particulieren. Samen met kleinere sponsorbedragen, waaronder die van donateurs, staat de totaalteller nu op iets over € 64.000. Wij zijn druk doende

ook dit laatste bedrag te verwerven. Gelukkig wordt een deel van verbouwing, waaronder de ombouwing van het stokkenklavier (het "huisje van de beiaardier") gesponsord vwb. tijd en materiaal, een stevige verlichting van de begroting.

De klok en de klepel

Ron Gast— vml. wethouder Moordrecht

"Hoe zit dat nou precies met de toren, de kerk en het carillon wordt?" vaak gevraagd.

Veel Moordrechtenaren denken dat het één en het zelfde is, maar dat is niet zo. De Dorpskerk is eigendom van (het kerkgenootschap) de Protestantse Kerk De Stroom in Moordrecht (ontstaan uit de fusie van de Hervormde Gemeente Moordrecht met de Gereformeerde kerk Moordrecht Gouderak). De toren is eigendom

van de Gemeente Zuidplas (opvolger van de Gemeente Moordrecht). Dit is zo omdat in de Franse tijd (eind 1700 begin 1800) alle hoge gebouwen, dus veel kerktorens) door de overheid werden opgeëist vanwege de nationale en lokale veiligheid. Wie de hoogste plek heeft, heeft overzicht. Omdat in de toren ook het carillon hing, werd het carillon ook eigendom van de gemeente.

De Stichting Torenmuziek Moordrecht heeft eind 2010 het eigendomsrecht verworven door een koopoverkomst. Voor de prijs van €1 is de stichting eigenaar geworden op voorwaarde dat zij het carillon gaat onderhouden, verbeteren en bespelen. De uitbreiding van het carillon is dus een particuliere zaak geworden, waar u als donateur aan bijdraagt. Zo weet u waar de klepel hangt als de klok luidt !

De klokken van Moordrecht

Uit "Oorlog en Bevrijding in Moordrecht", Panc Vink, 1995

In de toren hangen twee mooie klokken, die de bewoners van Moordrecht al vele jaren helpen om bij de tijd te blijven en die iedere zondag voor de kerkdienst en dikwijls bij begrafenissen of bijzondere gelegenheden worden geluid. De grote klok heeft een breedte van 103 cm en weegt 771 kg waarop staat "Henricus Meurs heeft mij gemaakt in 1613", het wapen van Moordrecht met een 8-puntige ster en het wapen van Gouderak met een 6-puntige ster en de spreuk "Domini manet in aeternum", vertaald: " het woord des Heeren blijft in eeuwigheid". De kleine klok heeft het jaartal 1676 en is oorspronkelijk gemaakt door Petro van Groenendijk en Guylelmo van Dam (80 cm/416 kg).

De Duitsers waren in de oorlog van plan om deze mooie klokken om te smelten tot kogels of huizen voor granaten.

Op 19 januari 1943 werd eerst de kleine klok uit de toren gehaald en op 20 januari 1943 de grote klok waarna beide klokken op een auto werden geladen en

afgevoerd naar Spijk, waar ze in een depot werden opgeslagen. In Spijk zou een onderzoek plaats vinden of de klokken gespaard of versmolten zouden worden.

In strijd met deze afspraak zijn ze echter naar Duitsland gebracht alvorens dit onderzoek plaatsvond. Na een protest van de Inspectie Kunstbescherming werden de klokken toen teruggebracht naar Groningen, waar ze de rest van de oorlog zijn blijven liggen. Doordat de klokken waren genummerd, namelijk IIC136 voor de grote en IIA99 voor de kleine klok, en mede door de opschriften kon men in Groningen na de oorlog vrij gemakkelijk nagaan dat deze klokken uit Moordrecht kwamen.

Op 14 november 1945 werden ze terug vervoerd waarbij ze toen aankwamen in de Kaarsenfabriek te Gouda. Voor de rest van het vervoer moesten ze in Moordrecht zelf maar zorgen.

Zonder klokken vond men het toch wel een beetje stil op het dorp, zodat de Fa. W.J. Vis twee spoorrail in de plaats van de

klokken heeft aangebracht. Gerard Verboom, die daar toen werkte, kon vertellen hoe hij daarbij heeft meegeholpen. Het was niet zo'n mooi geluid als we gewend waren, maar in de oorlog moest je wel meer met surrogaat behelpen hoewel je iedere keer als de klok sloeg wel dacht "die rot moffen!"

Enige maanden later, het zal inmiddels wel 1946 zijn geweest, konden de stukken spoorrails gelukkig worden vervangen door onze aloude klokken, die toen door een deskundig bedrijf van buiten het dorp weer keurig op hun oude plaats werden aangebracht.

In de R.K. kerk aan het Oosteinde hangen ook twee klokken. De kleinste werd ingeleverd en de grootste liet men onderduiken. Na de oorlog kwam de kleine klok weer terug en konden beide klokken hun plaats weer innemen. Niemand kon nog vertellen waar de grote klok was verstopt. Pastoor van Schaik heeft dit waarschijnlijk niet aan veel mensen verteld.